

УДК 347.734

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10\(52\)-837-851](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10(52)-837-851)

Бригінець Олександр Олексійович доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, вул. Героїв Майдану, 8, м. Хмельницький, 29000, тел.: (066) 220-51-34, <https://orcid.org/0000-0003-4058-7566>

Василюк Дмитро Володимирович аспірант кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», вул. Львівська, 23, м. Київ, 03115, тел.: (067) 278-68-65, <https://orcid.org/0009-0006-0540-9819>

ПОРІВНЯЛЬНО - ПРАВОВИЙ СТАТУС «УНІВЕРСАЛЬНОГО» ТА «ІНВЕСТИЦІЙНОГО» БАНКУ В УКРАЇНІ ТА В ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. Інвестиційна діяльність банків зародилася під час появи перших банків і відразу придбала ознаки, що дозволяють відокремити її від класичної банківської діяльності. Банки є багатопрофільні суб'єкти підприємницької діяльності, зайняті у великій кількості проєктів, як у банківській, так і в інших сферах. Без банківського фінансування в сучасній економіці не обходиться ні здійснення великих інфраструктурних проєктів, ні стартапів, які ще збираються вийти на ринок. Великі банки стають консультантами у складних угодах, зокрема у структуруванні IPO, проєктного фінансування, вони виступають довірчими керуючими над ринком цінних паперів, здійснюючи управління як грошовими коштами, а й нерухомістю, наприклад, у закритих інвестиційних фондах. Нині банки стають дедалі значнішими учасниками інвестиційних відносин, без яких неможливо уявити діяльність на ринку цінних паперів, здійснення дорогих інфраструктурних проєктів, зокрема у межах державно-приватного партнерства. Тенденцією розвитку інвестиційного законодавства останніх років виступає визнання банку як самостійного учасника інвестиційних відносин як у договірних правових формах (прямі угоди в рамках державно-приватного партнерства, договори довірчого управління пайовими інвестиційними фондами, договори інвестиційного консультування), а також у корпоративних правових формах (придбання акцій/часток компаній, участь у створенні господарських товариств), а також у змішаних (гібридних) правових формах (участь у проєктному

фінансуванні, партнерському фінансуванні, мезонінному фінансуванні). Надаючи як боргове, так і пайове інвестування, маючи значні грошові ресурси, накопичивши багатий досвід реалізації складних схем фінансування, банки є незамінними суб'єктами інвестиційного ринку, виступаючи як у ролі самостійних інвесторів, так і в ролі організаторів інвестування, посередників на ринку інвестиційних послуг, інвестиційних консультантів.

Ключові слова: банк, універсальний банк, інвестиційний банк, інвестиційна діяльність, кредит, віртуальні активи, банківська система, інвестиційний ризик, банківський нагляд, банківська реформа, банківська реформа.

Bryhinets Oleksandr Oleksiiovych Doctor of Law, Professor, Professor of Constitutional, Administrative and Financial Law Department of Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Heroiv Maidanu St., 8, Khmelnytskyi, 29000, tel.: (066) 220-51-34, <https://orcid.org/0000-0003-4058-7566>

Vasyliuk Dmytro Volodymyrovych graduate student of the department of industry law and general legal disciplines of the Open International University of Human Development «Ukraine», 23 Lvivska St., Kyiv, 03115, tel.: (067) 278-68-65, <https://orcid.org/0009-0006-0540-9819>

COMPARATIVELY - LEGAL STATUS OF «UNIVERSAL» AND «INVESTMENT» BANK IN UKRAINE AND IN THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION

Abstract. The investment activity of banks originated at the time of the appearance of the first banks and immediately acquired characteristics that allow it to be separated from classical banking activity. Banks are multidisciplinary subjects of entrepreneurial activity, engaged in a large number of projects, both in banking and in other spheres. Neither the implementation of large infrastructure projects nor startups that are yet to enter the market can do without bank financing in the modern economy. Large banks become consultants in complex transactions, in particular in the structuring of IPOs, project financing, they act as fiduciary managers over the securities market, managing both cash and real estate, for example, in closed investment funds. Nowadays, banks are becoming more and more significant participants in investment relations, without which it is impossible to imagine activity on the securities market, the implementation of expensive infrastructure projects, in particular within the framework of public-private partnerships. The trend of the development of investment legislation in recent years is the recognition of the bank as an independent participant in investment relations both in contractual legal forms (direct agreements within the framework of public-private partnerships,

mutual investment fund trust management contracts, investment consulting contracts), as well as in corporate legal forms (purchase of shares /part of companies, participation in the creation of business partnerships), as well as in mixed (hybrid) legal forms (participation in project financing, partner financing, mezzanine financing). Providing both debt and equity investments, having significant cash resources, having accumulated rich experience in the implementation of complex financing schemes, banks are indispensable subjects of the investment market, acting both in the role of independent investors and in the role of investment organizers, intermediaries in the market of investment services, investment consultants.

Keywords: bank, universal bank, investment bank, investment activity, credit, virtual assets, banking system, investment risk, banking supervision, banking reform, banking reform.

Постановки проблеми. Сучасні тенденції розвитку реального та банківського секторів показують наявність потенціалу збільшення обсягів інвестиційного кредитування. Його залучення до розвитку реальної економіки можливе за умови подальшого розширення інфраструктури державного стимулювання інвестиційної активності як елемента державної інвестиційної політики. Першочерговим орієнтиром модернізації інвестиційної діяльності українських банків має стати перехід від кількісного збільшення інвестиційних операцій до їх нової якості. Дослідники зазначають, що перспективними інвестиційними продуктами банків є проектне фінансування та синдиковане кредитування, а також з урахуванням внесених законодавчих ініціатив – партнерське фінансування [1].

Наведені обставини свідчать про безумовну актуальність та потребу в теоретичному осмисленні правового регулювання інвестиційної діяльності банку. Важливо наголосити, що в науковій літературі діяльність банку як суб'єкта інвестиційних відносин не стала об'єктом комплексних монографічних досліджень у правовому аспекті, попри на своєчасність та необхідність проведення таких досліджень [2]. Серед юридичних публікацій представлені роботи щодо конкретних напрямів діяльності банку на ринку інвестиційних послуг, що, однак, не створює уявлення про систему таких відносин та комплекс інструментів, які використовуються під час їх здійснення [3].

Вищевикладені обставини зумовлюють актуальність проведення комплексного дослідження правового регулювання інвестиційної діяльності банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У даній роботі були використані праці зарубіжних авторів, у тому числі англійською мовою з питань становлення та розвитку правового регулювання інвестиційної діяльності

банків у світі, з проблем існуючих у закордонних правопорядках моделей організації інвестиційної діяльності банків, а також наукові роботи, що аналізують особливості окремих правових форм її здійснення: Jr. Adams, R. Donald, A. Ghada, R. Cranston, C. Fohlin, A.A.H. Hassan, R. Hildreth, W. Roberds, F.R. Velde, A. Ahmad та інші.

Істотний внесок у дослідження проблем правового регулювання інвестиційної та банківської діяльності зробили вітчизняні вчені, серед яких Балдич Н.І., Борисова Л.Є., Бригінець О.О., Златіна Н.Е., Мамуненко М.С., Мельник П.В, Онищенко Ю.І., Петрова Р.А., Черкасова С.В., та інші.

Мета статі - вивчення та вирішення основних теоретичних та практичних проблем правового регулювання інвестиційної діяльності банків.

Виклад основного матеріалу. Економічні умови, що склалися, кидають нові виклики для розвитку інвестиційної діяльності. У різних країнах на порядку денному стоїть питання щодо вдосконалення правового регулювання інвестиційної діяльності банків у різних правових формах, у тому числі в рамках проектного фінансування, ісламського фінансування (Партнерського фінансування) і т.д. Це зумовлює актуальність розгляду концепцій «універсального» та «інвестиційного» банку та особливостей їх правового регулювання в деяких правопорядках. Почнемо з того, що у науковій літературі банк (кредитна організація) визначається як професійний фінансовий посередник на ринку капіталів, який у процесі здійснення регулярної професійної підприємницької діяльності здійснює банківські операції, коло яких імперативно визначене законодавством. Він повинен мати банківську ліцензію, і його діяльністю здійснюється нагляд спеціально уповноваженого державного органу [4].

Банки здійснюють залучення у вклади коштів фізичних та юридичних осіб, розміщення зазначених коштів від свого імені та за свій рахунок на умовах повернення, платності, терміновості, а також ведення банківських рахунків та проведення розрахунків за ними. Банківська діяльність визначається у науковій літературі як сукупність банківських операцій, систематично здійснюваних спеціальними суб'єктами – Національним банком України, кредитними організаціями у вигляді використання грошей та інших фінансових інструментів [5].

Режим банківської операції характеризується додатковими вимогами до її здійснення, необхідність захисту інтересів кредиторів-вкладників, контроль за банківськими ризиками, що визначає умови використання залучених банком коштів. Для банківського кредитування важливим є здійснення його за рахунок залучених вкладів, а чи не власних коштів. Такі кошти мають бути використані банком із максимальною гарантією отримання прибутку з метою подальшого виконання зобов'язань перед вкладниками-кредиторами. Як

зазначає Черкасова С.В., інвестування через наявність інвестиційних ризиків не може дати такої гарантії, у зв'язку з чим банк може займатися інвестуванням лише за рахунок власних коштів. Однак у рамках універсальної моделі представляється проблематичним відстеження використання власних чи залучених коштів з участю банків інвестиційної діяльності [6].

В Україні банки можуть поєднувати діяльність з кредитування та інвестування, однак, здається, ці два види діяльності мають бути поділені та проводитися з різних фінансових джерел. Тільки в такому разі буде гарантовано захист прав вкладників та одночасно забезпечена велика свобода та диспозитивність інвестування. Одночасно чітке розмежування банківських та інвестиційних послуг з правової точки зору, у тому числі на рівні нормативних та інших документів Національного банку України, дозволить більш гнучко балансувати обсяги їх здійснення в рамках однієї кредитної організації, сприятиме максимізації прибутку та мінімізації ризиків банків, у тому числі в залежності від конкретної ситуації у банківській системі та економіці в цілому.

Однією з основних напрямів банківської діяльності є прийняття коштів з метою подальшого інвестування, зокрема у межах довірчого управління. Раніше банки працювали з колективними інвестиціями загальних фондів банківського управління, нині така форма інвестування втратила своє значення, але банки продовжують виступати довірчими керуючими у роботі з пайовими інвестиційними фондами та акціонерними інвестиційними фондами, а також відкривати індивідуальні інвестиційні рахунки [7].

Передбачені законодавством різних держав заборони та обмеження щодо формування джерел отримання коштів для їх подальшого інвестування банками, а також щодо правових форм інвестування послужили підставою для формування таких правових механізмів діяльності банків як «універсальний» банк та «інвестиційний» банк, та виділення у міжнародній практиці «універсальної» та «сегментованої» моделі участі банків в інвестиційній діяльності. Так, у Німеччині прийнято модель універсальних банків: банки здійснюють усі основні функції інвестиційних компаній, у США зародилася та зміцнилася сегментована модель банківської та інвестиційної діяльності, а фінансова система Великобританії є гібридом системи універсальних банків та системи США, в якій банківські послуги до 1999 року були відокремлені від інвестиційних послуг. Вибір правової моделі регулювання інвестиційної діяльності банку конкретною державою ґрунтується насамперед на тому, чи допускає законодавець використання грошей вкладників банком з метою інвестування чи встановлює повну заборону такого використання. Законодавство держав, що сприйняли сегментовану модель та визнали існування такого самостійного виду діяльності як інвестиційний банкінг, містить заборону на поєднання діяльності із залучення депозитів та операцій з цінними паперами, що створює додатковий захист вкладників банків [8].

Така модель з'явилася в США в 30-х роках минулого століття в результаті ухвалення закону Гласса - Стіголла. Зазначений закон був розроблений в умовах краху фондового ринку 1929 року та наступної за ним Великої депресії для забезпечення безпечнішого та ефективного використання активів банків, регулювання міжбанківського контролю, запобігання невиправданому відволіканню коштів на спекулятивні операції та інших цілей. Відповідно до названого законом банкам заборонялося створювати свої філії, які б займалися операціями з цінними паперами, а компаніям, що спеціалізуються на угодах з цінними паперами, заборонялася займатися діяльністю, що відповідає ознакам класичної банківської діяльності. Поруч із цим законом передбачалося створення Федеральної корпорації страхування вкладів та обов'язок страхування банківських вкладів. Дані законодавчі заходи сформуливали передумови для розробки комплексного правового регулювання депозитної діяльності банків та захисту прав вкладників банків. Таким чином, відповідно до чинного законодавства у період з 1933 до 1999 року США підтримували поділ між інвестиційними та комерційними банками. В рамках функціонування інвестиційного банкінгу за англосаксонською моделлю інвестиційні банки є інститутом, що виступає у ролі консультанта із можливістю здійснювати власну торгівлю цінними паперами.

Закони, що мають на меті розмежувати інвестиційну та банківську діяльність та суб'єктів підприємницької діяльності, що їх здійснюють, були введені в ряді країн після економічної кризи 1929 - 1933 роки. Так, в Італії згідно з Банківським законом 1936 року була проведена спеціалізація банків, в результаті якої були виділені банки, що займаються лише короткостроковими або лише середньостроковим та довгостроковим кредитуванням.

Розвиток правового регулювання інвестиційної банківської діяльності в Англії ґрунтувалося на історично сформованому поділі банків на комерційні та інвестиційні. Діяльність інвестиційних банків розглядалася як діяльність, що несе підвищений ризик, оскільки полягала у фінансуванні торговельних відносин, організації випуску цінних паперів для урядів іноземних держав та іноземних компаній, і внаслідок цього не здійснювалася комерційними банками, що оперують у своїй діяльності фінансовими вкладками фізичних та юридичних осіб. У закордонній літературі застосовним до інвестиційної діяльності банків, зокрема американських, поняттям інвестиційний банкінг позначають діяльність фінансових інститутів, мета якої полягає у пошуку інвесторів для клієнтів без подальшого здійснення депозитно-кредитних та розрахунково-касових операцій, тобто по суті надання консультаційних та організаційних послуг. Як наголошують закордонні вчені, на відміну від банківської діяльності, що здійснюється на умовах платності, повернення та терміновості, інвестиційна банківська діяльність передбачає допомогу підприємства у

підготовці випуску її цінних паперів та його громадське розміщення. У зарубіжній доктрині таким чином визнається, що банк надає комплекс пов'язаних з інвестиціями посередницьких послуг, спрямованих на залучення приватних та державних коштів не через банківські інструменти кредитування, а шляхом випуску та розміщення серед інвесторів цінних паперів [9].

Принципи англосаксонської правової моделі інвестиційного банкінгу було закладено основою законодавства про банківську діяльність низки розвинутих країн (Японія, Південна Корея), які поруч із США дотримувалися їх.

Аналіз формування правової моделі інвестиційного банкінгу показував, що заборона на суміщення інвестиційної та банківської діяльності не підтвердила свою ефективність, що у свою чергу призвело до необхідності зміни законодавства у бік універсалізації правового регулювання діяльності банків [10].

Так було в 80-ті роки ХХ століття уряд Англії, враховуючи ринкові механізми розвитку, також взяло курс формування багатофункціональних банків, основу діяльності яких було закладено континентальна правова модель. Проте, універсалізація банків відбувалася шляхом придбання комерційними банками часткою участі у капіталі інвестиційних банків, а не шляхом об'єднання банківської та інвестиційної діяльності в рамках одного банку, що наголошує на своєму шляху у формуванні моделі участі банків в інвестиційній діяльності. Як було зазначено в дослідженні, у США поділ класичної банківської та інвестиційної діяльності проіснував до листопада 1999 року коли було прийнято Закон про модернізацію фінансових послуг (Financial Services Modernization Act, 1999), відомий також на ім'я ініціаторів прийняття закону Грема - Ліча - Блайлі (Gramm - Leach - Bliley Act) [11]. Цей закон змінив регулювання у сфері банківської діяльності, скасував обмеження, введені Законом Гласса – Стіголла, і дозволив комерційним банкам поєднувати банківську та інвестиційну діяльність, зокрема шляхом створення банківських холдингів, до складу яких входять комерційні та інвестиційні банки, спеціалізовані компанії з інвестування в цінні папери, а також страхові компанії. Однак, варто зазначити, що Закон Грема - Ліча-Блайлі був спрямований не так на універсалізацію банків, як на універсалізацію банківських холдингів.

Проте, реакція ринку на Закон Грема-Ліча-Блайлі не змусила на себе чекати – у 2008 році пряма, а також непряма через афілійовані структури, участь комерційних банків на фінансовому ринку призвела до світової фінансової кризи. Як антикризовий захід у рамках реалізації державної інвестиційної політики Барака Обама Закон Гремма-Ліча-Блайлі було скасовано. Його замінив Закон Додда-Франку 2010 року (англ. Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act), відповідно до якого було введено правило Волкера (The Volcker Rule), що встановило заборону для банків, що приймають депозити, на дилерську діяльність, а також на інвестиційно-

банківську діяльність. З метою збереження фінансової стабільності США. При цьому відбувся повне повернення до правової моделі, введеної Законом Гласса-Стигалла 1933 року. Новелами Закону Додда-Франка стали нова система управління фінансовим ринком, створення низки державних наглядових органів, запровадження нових технологій ризик-менеджменту та правил корпоративного управління, закріплення категорії системно важливих фінансових інститутів, до якого застосовуються жорсткіші заходи пруденційного регулювання. Таким чином, у країнах, що сприйняли американську модель, зміст інвестиційної діяльності банків та її відмінність від класичної банківської діяльності визначені на законодавчому рівні, хоча це питання є предметом постійних суперечок, внаслідок чого у США ідея про принципову можливість поєднання банківської та інвестиційної діяльності банком переосмислювалася законодавцем тричі протягом ста років. До сучасних держав, які сприйняли концепцію «інвестиційного» банку, можна віднести Сирію. У середині 2019 року уряд цієї країни видав закон № 56, який дозволяє створення інвестиційних банків. Ухвалення цього закону було обумовлено необхідністю фінансування великих проєктів та поповнення дефіциту фінансування інфраструктурних проєктів [12].

Ліцензійні вимоги, процедури та заяви регулюються положеннями закону № 28 від 2001 року про традиційні банки, а ліцензія інвестиційного банку видається Радою міністрів відповідно до рекомендації Кредитно-валютної ради.

Друга модель, характерна для європейських країн, що називається континентальною, побудована на концепції «універсального» банку і передбачає функціонування банків, що мають підрозділи, що здійснюють залучення депозитів, кредитування та діяльність на ринку капіталів, що включає торгівлю цінними паперами як за рахунок банку, і за дорученням клієнтів, організацію їм залучення коштів над ринком капіталів. Класичним прикладом континентальної правової моделі інвестиційної діяльності є законодавство Німеччини. Розглядаючи особливості правового регулювання інвестиційної діяльності банків європейських держав, слід зазначити, що в основі законодавства окремих держав лежать положення Директиви Європейського союзу (далі – ЄС) ISD [13]. Як зазначає Петрова Р.А, зазначена Директива передбачає можливість надання кредитною організацією як класичних банківських послуг, і інвестиційних банківських послуг, що підтверджує відданість законодавства ЄС континентальної правової моделі інвестиційної банківської діяльності. Оскільки Положення ISD були імплементовані до національного законодавства країн ЄС ще наприкінці 90-х років. XX ст. і ця директива була повністю виконана, вона втратила свою дію та була замінена на Директиву ЄС «Про ринки фінансових інструментів» 2004 року, яка

деталізувала правове регулювання інвестиційної діяльності, у тому числі інвестиційної діяльності кредитних організацій. Надалі цей документ отримав свій розвиток у Директиві ЄС з аналогічною назвою від 2014 року [14].

Як показує досвід європейських держав, організація інвестиційної діяльності банку за моделлю «універсального банку» довела свою ефективність, що спричинило широке поширення цієї моделі в ряді інших країн. Так, історія інвестиційної діяльності банків в Індії починається з ХІХ століття. Першими банками, які займалися інвестиційною діяльністю, були представництва торгових європейських банків та великих торгових будинків, що згодом призвело до монополізації цього сектора іноземними банками. Активний розвиток інвестиційного банкінгу в Індії припадає на середину 1990-х років, коли понад 1500 торгових банків зареєструвалися в Раді з цінних паперів та бірж Індії. У цей період з метою контролю над інвестиційною діяльністю банків та дотримання законодавства, і навіть ділових звичаїв, засновується асоціація інвестиційних банкірів Індії. Оскільки розвиток інвестиційної діяльності банків в Індії йшов європейським шляхом, законодавство Індії не містить заборони на суміщення комерційними банками інвестиційної та класичної банківської діяльності [15].

Щодо необхідності поділу чи універсалізації інвестиційної та банківської діяльності у науковій літературі розпочалася дискусія. Прихильники моделі «інвестиційного» банку наполягали на тому, що для України найбільш прийнятним є досвід США, оскільки така модель, забороняючи банкам розміщувати активи в емісійні цінні папери, надає максимальний захист вкладів, що у свою чергу мінімізує ризики інвесторів і дозволяє не допустити таких явищ, як, наприклад, криза в США 1929 року [16]. Прихильники моделі «універсального» банку дотримувалися протилежної позиції та виступали за відмову від обмеження участі банків в інвестиційній діяльності, зокрема діяльності на ринку цінних паперів. Останні вважали, що на початковому етапі саме такий шлях принесе Україні максимальний позитивний ефект, оскільки дозволить залучити максимальну кількість потенційних професійних учасників. ринку цінних паперів – українських компаній, які матимуть змогу скласти конкуренцію професійним учасникам, засновниками яких були іноземні компанії. Результатом дискусій на початковому етапі побудови системи правового регулювання інвестиційної банківської діяльності та ринку цінних паперів став вибір американської моделі [17]. Як зазначають у науковій літературі, таке рішення було пов'язане з тим, що «на початку 90-х років. ХХ ст. (принаймні, до прийняття Investment Services Directive у країнах Європейського союзу в 1993 році) американська модель побудови ринку фінансових послуг зарекомендувала себе як таку, що забезпечує найбільш успішний розвиток ринку капіталів [18]. Інвестори із США займали провідну

позицію серед глобальних інвесторів у світі, американські експерти виступили як консультанти українських реформаторів як при здійсненні приватизації, так і в частині підготовки законодавства, що регулює ринок цінних паперів» [19].

У період реформування банківської системи загалом і ринку цінних паперів зокрема передбачалося на законодавчому рівні поділити всі банки на комерційні та інвестиційні, проте до теперішнього часу ця ініціатива не знайшла свого відображення у законодавчих актах. Вибір певної моделі інвестиційної організації діяльності банків визначає серед іншого правові форми її здійснення [20]. Станом на сьогодні інвестиційна діяльність українців банків здійснюється у кількох правових формах. Серед ключових напрямів діяльності інвестиційних банків можна виділити андеррайтинг акцій, злиття, поглинання, власну торгівлю, дослідження ринку акцій чи ринків, бізнес-консалтинг [21]. Основними клієнтами інвестиційних банків є корпорації, фонди, включаючи пенсійні фонди, хедж-фонди та фонди прямих інвестицій, інші установи, такі як експортні кредитні агенції та суверенні фонди добробуту, фізичні особи з високим рівнем власного капіталу, і навіть сам банк. Деякі торгові та інвестиційні операції банку проводяться не для зовнішнього клієнта, а для отримання прибутку для нього або захисту банку від ризиків [22].

В рамках «універсальної» моделі кошти вкладників банку виступають одним із джерел фінансування інвестиційної діяльності банку поряд із власним капіталом банку та позиковими ресурсами. Звісно ж, використання «універсальним» банком коштів вкладників реалізації інвестиційної банківської діяльності вимагає нового осмислення як теоретично, і на практичному [23]. Справедливо відзначити, що у вибір правових форм здійснення інвестиційної банківської діяльності також впливати до якої категорії належить банк. Зокрема, у науковій літературі банки поділяють: залежно від форми власності (державні, муніципальні та приватні), залежно від величини власних коштів (дрібні, середні та великі), за територіальною ознакою – регіональні (діють на території одного або кількох суб'єктів) та українські (zareєстровані в Україні) та іноземні (zareєстровані в іншій державі) [24]. Так, наприклад, великі приватні банки можуть використовувати більшу кількість фінансових інструментів у різних правових формах для інвестування коштів, у той час, як, наприклад, регіональні будуть орієнтуватися переважно на інвестиційне середовище суб'єкта, в якому здійснюють свою діяльність [25]. Важливо наголосити, що для того, щоб «універсальна» модель інвестиційної діяльності банків працювала ефективно, необхідний надійний захист інтересів споживачів фінансових послуг – слабкі сторони правовідносин із банками – вкладників [26]. Станом на сьогодні в Україні інструментами охорони таких інтересів є вимоги до мінімального статутного капіталу банків, встановлення резервів та обов'язкових нормативів, вимог щодо ліцензування.

Висновки. Механізм формування коштів на цілі інвестування та мети класичної банківської діяльності має передбачати різні фінансові джерела. Так, для здійснення інвестиційної банківської діяльності поряд із власними коштами банку та позиковими коштами, необхідно передбачити у законодавстві та актах Національного банку України нову правову конструкцію банківського вкладу – вклад на інвестиційну діяльність банку, умови якого можуть передбачати вищий відсоток дохідності проти звичайного вкладу. Кошти будуть використовуватися банком у процесі класичної банківської діяльності, при цьому сума відшкодування за таким вкладом у разі виникнення страхового випадку може бути зниженою, оскільки клієнт банку заздалегідь погоджується з певним ризиком інвестиційної банківської діяльності та в цьому випадку виступає як партнер банку. Такий підхід забезпечить захист прав та законних інтересів вкладників, водночас надасть більшу свободу банкам.

В результаті проведеного аналізу правової моделі «універсального банку», реалізованої в українському законодавстві, було виявлено, що в рамках цієї правової моделі відсутнє чітке розмежування банківської та інвестиційної діяльності всередині банку, що призводить до недостатньо ефективного захисту майнових прав вкладників банку при використанні інвестиційних інструментів. Як розв'язання зазначеної проблеми доцільним є провести розмежування інвестиційної та класичної банківської діяльності шляхом введення вимоги до законодавства про використання коштів вкладників тільки при здійсненні класичної банківської діяльності, але не інвестиційної діяльності банку. Видається необхідним відокремлювати кошти клієнтів банку, які можуть бути інвестовані, на окремих рахунках, які можуть бути фактично змішані із коштами, залученими у вклади. Вказані заходи дозволять захистити майнові інтереси вкладників банку, не позбавляючи банк можливості нарощування обсягу інвестиційної діяльності.

В рамках статті було обґрунтовано, що з метою захисту прав та законних інтересів вкладників за договором банківського вкладу, як слабкої сторони правовідносини, необхідно виділяти інвестиційну діяльність банку як самостійний вид діяльності банку зі спеціальним правовим режимом у зв'язку з несенням банком-інвестором (і можливими співінвесторами) інвестиційних ризиків, що мають суттєву відмінність від інших банківських ризиків (зокрема ризик повної втрати вкладених коштів).

Таке розмежування може бути здійснено або шляхом встановлення у законодавстві заборони на суміщення даних видів діяльності, або вимоги щодо поділу рахунків зарахування коштів клієнтів банку фізичних осіб, залучених у вклади, та спеціальних рахунків, кошти з яких можливо використовуватиме цілі інвестування.

Література:

1. Балдич Н.І. Інституційні основи європейської системи регулювання та нагляду за фінансовими ринками. *Вісник НАДУ*. 2013. № 13. С. 123-136.
2. Білоглазова Н.Н. Адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасниць ЄС: дис...канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. К., 2015. 200 с.
3. Борисова Л.Є., Мамуненко М.С. Сучасні напрями розвитку вітчизняних банківських операцій з цінними паперами. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2021. Вип. 2 (103). С. 23–39. Режим доступу: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2021-2-6>.
4. Бригінець О.О., Василюк Д.В. Пруденційне регулювання банківської діяльності в Європейському Союзі. *Адміністративне право і процес*. 2024. № 1. (44). С.28-39.
5. Грищенко О.О. Трансформація банківської системи в сучасних умовах господарювання: зарубіжний досвід. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю та аналізу*. 2012. № 3 (24). С. 22-31.
6. Дорошенко Н.О. Інвестиційний портфель комерційних банків України дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01. Харків, 2016. 223 с.
7. Дроботя Я.А. Центральні банки: погляд у минуле. *Економіка та підприємництво*. 2013. № 2 (71). С. 201-216.
8. Златіна Н.Е. Конституційне закріплення правового статусу центральних банків у країнах-членах Європейського Союзу та Україні. *Держава і право*. 2010. Вип. 47. С. 22-31.
9. Мельник П.В. Банківські системи зарубіжних країн : підручник. К.: Алерта, 2010. 501 с.
10. Мірошниченко О.А. Банківське право в Європейському Союзі і Україні: порівняльно-правовий аналіз. 2014. К. : Міністерство юстиції України. 323 с.
11. Онищенко Ю.І. Управління інвестиційною діяльністю банку: теорія та практика. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 25. С. 721–735. Режим доступу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/123.pdf.
12. Петрова Р.А. *Право Європейського Союзу: навч. посібник, 2-ге вид.* К.: Істина. 2009. 376 с.
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності: Закон України № 590-IX від 13.05.2020 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2020. № 40. Ст. 314.
14. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління НБУ № 163 від 28.12.2018 р. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0163500-18#Text> (дата звернення: 01.06.2024).
15. Сідак М.В. Правові статуси центральних банків у країнах Європи: порівняльний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2010. Вип. 14. С. 320-325.
16. Солодкіна О.В. Поняття і значення банківського нагляду в системі правового регулювання банківської діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2004. № 62-64, С. 112-116.
17. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Т.1. Ст. 2125. С. 83.
18. Фурсова, В., Фадєєва, І., & Гавриш, Г. (2021). Вплив євроінтеграційних процесів на реформування банківської системи України. *Економіка та суспільство*, (24). Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-5>. С. 34-37.

19. Черкасова, С. (2023). Регулювання діяльності банків на вітчизняному ринку цінних паперів. Економіка та суспільство, (52). Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-93>.
20. Щеглюк М.С. Розвиток банківського регулювання та нагляду в умовах європейської інтеграції. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. № 53. С. 235–240.
21. Adams Jr., Donald R. (1978). The Beginning of Investment Banking in the United States. Pennsylvania History. Penn State Univ. Press. 45 (№ 2). Retrieved from <https://journals.psu.edu/phj/article/view/24020>.
22. Cranston R. Principles of Banking Law. Oxford, 1997. P. 20-21.
23. Iannotta G. Investment Banking. A Guide to Underwriting and Advisory Services. Springer-Verlag Berlin Heidelberg. 2010. 208 p.
24. The Bank of England History and Functions/. URL:<https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/archive/publications/history-and-functions.pdf>. (дата звернення: 22.12.2020).
25. The Banking Act of 1933. Act Public Law 73-66, 73d Congress, H.R. 5661. Banking act of 1933, June 16 (Glass-Steagall). URL: <https://fraser.stlouisfed.org/title/991>. (дата звернення: 23.11.2019).
26. The Role of Development Banks in Promoting Growth and Sustainable Development in the South Economic Cooperation and Integration among Developing Countries UNCTAD. December 2016. 48 p.

References:

1. Baldych N.I. (2013). Instytutsiini osnovy yevropeiskoi systemy rehuliuвання ta nahliadu za finansovymy rynkamy. [Institutional foundations of the European system of regulation and supervision of financial markets]. Bulletin of NADU [in Ukrainian].
2. Biloglazova N.N. (2015). Administratyvno-pravovyi status tsentralnykh bankiv krain-uchasnyts YeS [Administrative and legal status of the central banks of the EU member states: dissertation]. law Sciences: 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. K. [in Ukrainian].
3. Borysova L.E., Mamunenکو M.S. (2021) Suchasni napriamy rozvytku vitchyznianskykh bankivskykh operatsii z tsinnymy paperamy. [Modern trends in the development of domestic banking operations with securities]. Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade. Series "Economic Sciences". Retrieved from <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2021-2-6> [in Ukrainian].
4. Bryginets O.O., Vasyliuk D.V. (2024) Prudentsiine rehuliuвання bankivskoi diialnosti v Yevropeiskomu Soiuzi. [Prudential regulation of banking activity in the European Union. Administrative law and process] [in Ukrainian].
5. Hryshchenko O.O. (2012) Transformatsiia bankivskoi systemy v suchasnykh umovakh hospodariuvannya: zarubizhnyi dosvid. [Transformation of the banking system in modern economic conditions: foreign experience. Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis] [in Ukrainian].
6. Doroshenko N.O. (2016) Investytsiynyi portfel komertsiiynykh bankiv Ukrainy [Investment portfolio of commercial banks of Ukraine] dis. ... candidate economy Sciences: 08.04.01. Kharkiv [in Ukrainian].
7. Drobotya Y.A. (2013) Tsentralni banky: pohliad u mynule. [Central banks: a look into the past. Economy and entrepreneurship] [in Ukrainian].

8. Zlatina N.E. (2010) Konstytutsiine zakriplennia pravovoho statusu tsentralnykh bankiv u krainakh-chlenakh Yevropeiskoho Soiuzu ta Ukraini. [Constitutional consolidation of the legal status of central banks in the member states of the European Union and Ukraine]. State and law. [in Ukrainian].
9. Melnyk P.V. (2010) Bankivski systemy zarubizhnykh krain [Banking systems of foreign countries]: textbook. K.: Alerta, [in Ukrainian].
10. Miroshnychenko O.A. (2014) Bankivske pravo v Yevropeiskomu Soiuzi i Ukraini: porivnialno-pravovy analiz. [Banking law in the European Union and Ukraine: a comparative legal analysis].: Ministry of Justice of Ukraine. 323 p. [in Ukrainian].
11. Onishchenko Y.I. (2018) Upravlinnia investytsiinoiu diialnistiu banku: teoriia ta praktyka. [Management of investment activities of the bank: theory and practice. Market infrastructure.] Retrieved from http://www.marketinfr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/123.pdf [in Ukrainian].
12. Petrova R.A. (2009) Pravo Yevropeiskoho Soiuzu: navch. posibnyk [Law of the European Union: education. Manual [in Ukrainian].
13. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia mekhanizmiv rehuliuвання bankivskoi diialnosti [Law of Ukraine On the introduction of changes to some legislative acts of Ukraine regarding the improvement of banking regulation mechanisms] №. 590-IX dated 05/13/2020. Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR). 2020. №. 40. Art. 314 [in Ukrainian].
14. Pro vnesennia zmin do deiakykh normatyvno-pravovykh aktiv Natsionalnoho banku Ukrainy: Postanova Pravlinnia NBU [On the introduction of changes to some regulatory legal acts of the National Bank of Ukraine: Resolution of the Board of the NBU] №. 163 dated 28.12.2018. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0163500-18#Text> [in Ukrainian].
15. Sidak M.V. (2010) Pravovi statusy tsentralnykh bankiv u krainakh Yevropy: porivnialnyi analiz. [Legal statuses of central banks in European countries: a comparative analysis]. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University [in Ukrainian].
16. Solodkina O.V. (2004) Poniattia i znachennia bankivskoho nahliadu v systemi pravovoho rehuliuвання bankivskoi diialnosti. [The concept and significance of banking supervision in the system of legal regulation of banking activity]. Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. №. 62-64, pp. 112-116 [in Ukrainian].
17. Uhoda pro Asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand]: International document dated June 27, 2014. Official Gazette of Ukraine. 2014. №. 75. T.1. Art. 2125. P. 83 [in Ukrainian].
18. Fursova, V., Fadeeva, I., & Gavrish, G. (2021). Vplyv yevrointehratsiinykh protsesiv na reformuvannia bankivskoi systemy Ukrainy. Ekonomika ta suspilstvo. [The influence of european integration processes on the reform of the banking system of Ukraine. Economy and society], (24). Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-5>. P. 34-37 [in Ukrainian].
19. Cherkasova, S. (2023). Rehuliuвання diialnosti bankiv na vitchyznianomu rynku tsinnykh paperiv. Ekonomika ta suspilstvo [Regulation of the activities of banks on the domestic securities market. Economy and society], (52). Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-93> [in Ukrainian].

20. Shcheglyuk M.S. (2015) Rozvytok bankivskoho rehuliuвання ta nahliadu v umovakh yevropeiskoi intehtatsii. [Development of banking regulation and supervision in the conditions of European integration. Scientific Bulletin of the International Humanitarian University] [in Ukrainian].
21. Adams Jr., Donald R. (1978). The Beginning of Investment Banking in the United States. Pennsylvania History. Penn State Univ. Press. 45 (№. 2). Retrieved from <https://journals.psu.edu/phj/article/view/24020>.
22. Cranston R. Principles of Banking Law. Oxford, 1997. P. 20-21.
23. Iannotta G. Investment Banking. A Guide to Underwriting and Advisory Services. Springer-Verlag Berlin Heidelberg. 2010. 208 p.
24. The Bank of England History and Functions/. Retrieved from <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/archive/publications/history-and-functions.pdf>.
25. The Banking Act of 1933. Act Public Law 73-66, 73d Congress, H.R. 5661. Banking act of 1933, June 16 (Glass-Steagall). Retrieved from <https://fraser.stlouisfed.org/title/991>.
26. The Role of Development Banks in Promoting Growth and Sustainable Development in the South Economic Cooperation and Integration among Developing Countries UNCTAD. December 2016. 48 p.

